

מוספים, ספרים, אירועים

לבול את שפתם!

כמו בסיפור מגדל בבל התנ"כי, כך במגדל השן האקדמי, מדברים היום "שפה אחת ודברים אחדים". שלא כבמדעי הטבע, שם טרמינולוגיה אחידה מתקבלת בטבעיות משום שהיא נייטרלית במהותה, הרי במדעי הרוח, החברה, התרבות והמגדר, זוהי טרמינולוגיה בעלת הטיה ערכית ברורה. מושגים כמו: "שיח" ו"אלימות", "אחר" ו"אחרות", "הדרה" ו"הכלה", "דומיננטיות" ו"שוליות", כופים על הדובר ועל השומע השקפת עולם מסוימת ואחידה, המתחזה לשפה מדעית אובייקטיבית. תורמת לכך גם תופעת האינטרנט, המקשרת ברשת אחת את כולם ומאפשרת זמינות "אינטרסקטואלית" גבוהה, כלומר העתקה מיידית ממחקר למחקר ומחוקר לחוקר.

כאשר איש לא מדבר עוד בשפתו, כאשר כולם מדברים, כתוכים, בשפת ז'רגון אחת - הגיע הזמן לבלול, שוב, את שפתם!

הקואליציה של חבר עם אצ"ג

ספרו החדש של חנן חבר מולדת המוות יפה (ספריית אופקים, עם עובד 2004) שם קצת מתעתע (הלקוח משורת השיר 'מולדת המוות יפה היא', אלא שהאוגד - "היא" - הושמט והקריאה הלא מנוקדת נשתבשה) הוא ספר עשיר ומעניין, וכמו שמו גם מתעתע לא מעט.

זהו ספר העוסק כהגדרתו "בפוליטיזציה של האסתטי ובאסתטיזציה של הפוליטי כמבנה עומק ביצירת אצ"ג", ויכול לשמש גם כספר יסוד להבנת שירה פוליטית בכלל. אולם שאלה אחרת, מעניינת לא פחות, לא נדונה בו כלל: מדוע חוקר הספרות, ד"ר חנן חבר, איש השמאל הרדיקלי (באסופה זמן אמת מאמרים על אינתיפאדת אל אקצא והשמאל הישראלי [עורך: עדי אופיר, הוצאת כתר 2001] מגדיר חבר את מבחן האמת לאינטלקטואל הישראלי בנכונות לחצות קווים לצד הפלסטיני) בחר כמושא מחקרו, לו הוא מקדיש כבר שנים אחדות וכמה מספריו, דווקא באורי צבי גרינברג, משורר הימין הרדיקלי?

לדעתי, אין זו משיכה בנלית של קטבים מנוגדים, אלא יש לשניהם מכנה משותף רחב למדי, שספרו של חבר מאפשר, אם בסתר ואם בגלוי, לעמוד עליו.

במבוא לספר ("הזמנה לערב ספרותי") הוא כותב: "הקריאה שלי את אצ"ג היא קריאה מתפעלת ומתנגדת: קריאה שמוקסמת מן הכוח האסתטי ומן העוצמה הנפשית שהצליח אצ"ג לייצר בלשון השירה שלו. אבל זו קריאה שהודפת לעתים קרובות בשאט נפש, את עולם הערכים שמציגים השירים" (עמ' 11).

חבר מהלך כאן על חבל דק. מי כמוהו, כחוקר ספרות, יודע שהבחנה זו קשה ביותר. מה גם שה"התפעלות", לכל אורך הספר גוברת על ה"התנגדות", הנעשית בדך כלל בשמם של אחרים. לאצ"ג ולחבר יש, לכאורה, חלומות אוטופיים מנוגדים: חלום אוטופי לאומי

לאצ"ג, וחלום אוטופי פוסט-לאומי לחבר (וראה: "קריאה פוסט לאומית" ב'מכות מצרים' בספרו פתאום מראה המלחמה, הקיבוץ המאוחד 2001). אולם יש להם גם שורש משותף, כמו לפשיוס ולקומוניזם, למשל, שצמחו שניהם משורשה האלים של המהפכה הצרפתית (כפי שהראה יעקב טלמון בספרו ראשיתה של הדמוקרטיה הטוטליטרית, תשט"ו): שניהם יונקים משורש התשוקה המהפכנית להרס הקיים, כתנאי מוקדם לכל חזון אוטופי עתידי. זאת ועוד: מתברר, כי גם את אצ"ג מצליח חבר לקרוא קריאה פוסט-לאומית. בדיעבד, מוליך, אפוא, חבר את שירתו של הסמן הקיצוני-לאומי בשירה העברית אל מחוץ החפץ הפוסט-ציוני והפוסט-לאומי שלו. ונתקדם צעד-צעד עם ספרו.

1.

מלכתחילה העמדה האופוזיציונית הטוטלית של אצ"ג מהלכת קסם על חבר העושה הכול (בסיוע חבר הוגים בינלאומי למן אגמבן ועד שמיט), כדי להכניס את אצ"ג תחת הגדרת המשורר הפוליטי. הדבר חשוב לו ביותר משום ש: "השיר הפוליטי מערער על סמלים מוסכמים שבשמם פועלות מערכות של כוח הגמוני. הוא חותר תחתם ומציגם כבלתי מובנים מאליהם..." (עמ' 16) - משימה מרכזית בהשקפת עולמו הספרותי-פוליטי של חבר עצמו. יש לו בעניין זה אף ויכוח מר עם מורו ורבו דן מירון על הפואמה 'חזון אחד הלגינות' (1928) שבה רואה חבר את התפנית שעשה אצ"ג לקראת כתיבת